

CLIMENT FORNER EN CLAU D'HUMOR

*A un vicariet cadell –de Bellpuig, és clar–,
primers anys cinquanta.*

Com qualsevol altre, aquest és un país obert al conreu de la poesia i plaent al cant dels poetes. Em sembla que és bo de recordar-ho ara que diuen que la poesia s'acaba, que els editors només la venen a engrunes i quan més d'un autor d'anomenada l'ha vista fugir – traïdoria conjugal de muses i versos– més enllà de l'abast de la pròpia inspiració. A diferència, però, de les altres, aquesta és una terra batuda pels ensurts i massa tocada per les atzagaiades d'una història diferent, imprevisible i, en darrer terme, dissortada. Aquest component del nostre particular devenir històric serveix, si més no, per a argumentar la funció assumida per la literatura catalana en aquests dos darrers segles. Sovint, el gest íntim i elemental d'escriure un poema ha estat el signe d'un treball a jove per tal de refer una cultura i una identitat nacional malmeses. Aquest és també el motiu que ha convertit bona part dels escriptors catalans en militants d'una literatura que, després de recuperar-la, calia dignificar i normalitzar en tots els seus aspectes. A partir de 1859, poso per cas, els «jocs Florals» de Barcelona esdevingueren el batall embogidor d'una campana tocant a foc. I els poetes acudiren a la crida plens d'entusiasme i amb les alforges més acaramullades de versos que no pas de poesia. Eren els trobadors nous al servei d'una literatura en renaixença. Potser sí que la poesia, abundosa de gest i de retòrica, fou, en general, un foc d'encenalls. N'hi hagué ben bé prou, però, que de la flamarada en sortís el geni de Verdaguer i que, tot sol, servís per a justificar-ne la represa. Després de l'empremta de Mossèn Cinto, la literatura catalana ja podia deixar els caminadors, fer-se gran i normalitzar-se, com així ho féu amb el cademat que seguí: Maragall, Carner, Sagarra, Salvat-Papasseit... Una normalitat que semblava gairebé assolida en el primer terç del segle XX, quan arribà la destrallada cabdal de la nostra història contemporània, el franquisme.

A partir de l'abril de 1939, acabada la guerra civil espanyola, el nou règim s'afanyà a perseguir qualsevol manifestació cultural que no fos la castellana (sinònim d'espanyola). La persecució, però, es féu amb aquell estil elemental i matusser, sense subtileses, que caracteritzà el franquisme fins a l'arribada dels anys seixanta. Vull dir pel broc gros, a cops de decret i de censura. La literatura catalana baixà a les catacumbes i els escriptors –poetes, sobretot– esdevingueren molt aviat petits escamots de resistència, territoris individuals de llibertat que publicaven com podien, tot mirant de torear les travetes legals, les prohibicions i

la censura. Escriure versos, publicar d'amagat una revista o bé llegir poemes en reunions privades eren accions amb un punt de bel·ligerància, actituds de recuperació d'una cultura que volava ferida però que es refeia, a poc a poc, de la perdigonada. Hi havia models i exemples d'alta literatura que així ho demostren: Riba, Foix, Espriu...

1. El marc i el poeta

Pot tractar-se, potser, d'un error d'òptica personal, però només sé veure l'obra de Climent Forner des de la perspectiva d'aquesta cultura forjada en les dificultats de la postguerra, treballada tenaçment per la resistència d'unes actituds sense sospita i per la tossuderia de romandre, amb veu pròpia, en uns anys certament difícils. El poeta nasqué a Manresa, la tardor de 1927 i ingressà al seminari de Solsona el 1940:

*Era per l'any quaranta. I com creixíem
a còpia de cigrons i de rosaris!
Demés del que apreníem amb la vista,
el doctor Pont ens ensenyava l'àlgebra.¹*

Just havia acabat la guerra i eren els anys d'estrena del nou ordre franquista. Vull dir quan la repressió sobre la llengua i la cultura catalana superava qualsevol prudència i arribava a nivells d'escàndol i de barbàrie. Succeí, però, que de la mateixa manera que l'Església catalana del XIX s'integrà en els processos literari i polític de la Renaixença fins a esdevenir-ne capdavantera (Verdaguer, Collell, Torras i Bages, etc.), també alguns seminaris es convertiren –a partir de 1940– en autèntics baluards de pervivència catalana. El de Solsona en fou un, d'aquests bastions, esperonat, segurament, pel llarg govern d'un bisbe singular, Vicent Enrique i Tarancón (1945-1964), partidari d'una Església oberta, dinàmica i independent dels poders civils de l'Estat. També és just de recordar que entre els professors del seminari de Solsona, en aquells difícils anys quaranta, s'hi comptava Josep Pont i Gol, futur arquebisbe de Tarragona, un dels primers defensors del català en la litúrgia i educador profund del sentit patriòtic d'aquells seminaristes. Potser, per tot plegat, no és estrany que del seminari de Solsona en sortís, el març de 1951, una revista mensual en català adreçada a la mainada, «L'Infantil»². Un dels seus fundadors i primer director era un estudiant a la porta del sacerdoci, Climent Forner, prou conegut, també, pel seu afany d'escatir els versos i llimar polidament els poemes.

Climent Forner fou ordenat sacerdot la primavera de 1952 i, després d'exercir els primers anys del seu ministeri a Bellpuig, a Tàrrega i a Castellar de N'Hug, s'estrenà de rector a

Navàs, el 1958. Encara l'hi trobareu i han passat com qui diu trenta anys. Es només una mostra de la senzilla i admirable heroicitat dels qui saben estar un dia i un altre al peu del canó, empenyent amb la responsabilitat de la feina que toca i participant, a més, d'una intensa activitat diocesana i literària: és delegat de Mitjans de Comunicació Social del bisbat de Solsona, co-director del «Full Diocesà» (Vic-Solsona-Tarragona), promotor de trobades entre sacerdots escriptors, animador i activista literari del Berguedà, professor de català, col·laborador radiofònic, etc. Tot un feix d'activitats que, si d'una banda són estimulants i engrescadores per elles mateixes, de l'altra poden esdevenir un punt atabaladores perquè existeix la poesia i el poeta necessita, com el pa que es menja, un recer de pau i de solitud per a lliurar-s'hi. Per aquest motiu, l'obra poètica de l'arxiprest de Navàs s'ha consolidat bregant tenaç amb un temps que és massa curt i després de furar, a les hores de repòs, les que li calen per tal d'amorosir el contorn d'un poema. I és així perquè la poesia li és essencial i en té necessitat, perquè ha esdevingut un component fonamental d'ell mateix i se sent poeta de la mateixa manera que se sent sacerdot, perquè és un tot indestriable, cara i creu de la mateixa moneda, i perquè, en darrer terme, també es pot arribar a Déu i als homes per mitjà de la poesia.

Es tracta, tanmateix, d'una poesia que ha evolucionat, temàticament i formal, per la intersecció d'un parell de coordenades: d'una banda l'inevitable pas del temps que tot ho madura i que ha modulats la veu del poeta amb accents i registres cada vegada més personals. De l'altra, la dinàmica de canvi de l'Església, a partir de Joan XXIII i del Concili Vaticà II, que ha modificat substancialment aquell tarannà adust, sempre un punt distant i grandiloqüent de l'Església d'antany. Aquest canvi de la institució ha influït notòriament en la poesia de Climent Forner que ha purgat el misticisme més tòpic, abrandat i fàcil dels primers anys³ i ha multiplicat els seus registres temàtics. La seva obra ha conquerit qualitats més humanes, s'ha fet divertiment crític i humorístic en una poesia de caient bonhomí i afable, i també s'ha intensificat personalment, quan la volada lírica, convertida en una poesia d'experiència interior, s'ha pronunciat amb laments d'angoixa existencial i amb la tensió d'una fe que no és la drecera d'un camí fressat sinó la difícil tibantor d'una conquesta diària. Per això manté viva la seva flama.

2. Una poesia en evolució

Fins l'any 1983, Climent Forner havia aplegat la seva obra poètica en cinc volums: *Els únics mots* (1964), *La rel més obscura* (1970), *Arondetà (Versos per-versos)* (1973), *La Benaurada* (1975) i *Àlbum de família. Versos d'estar per casa* (1980). Tots cinc llibres han

compartit els trets de ser edicions d'autor i, llevat del darrer, models singulars d'una ajustada edició artesanal, il·lustrada amb els boixos de traç vigorós d'Antoni Gelabert.⁴ A més d'aquests cinc llibres, Climent Forner ha participat en diverses antologies⁵ i és autor de treballs de divulgació de diferents poetes del Berguedà,⁶ entre els quals sobresurt l'edició dels trobadors, una aportació erudita i poètica, de mèrits i qualitat inqüestionables.⁷ A Navàs, dormint a les calaixeres de la rectoria, resten, encara, algunes collites de versos inèdits.

Ara fa uns anys, a l'entrada dels vuitanta i davant de la possibilitat de publicar el conjunt de la seva obra poètica, Climent Forner bandejà els criteris tradicionals de l'edició cronològica i optà per una alternativa temàtica destriant, en un projecte en tres volums, les tres direccions de la seva poesia: a) Religiosa, b) Satírica i crítica, c) La lírica popular. En el primer volum, *L'Ull de Taiüll*, que aparegué la primavera de 1983, el poeta recollí tot el conjunt de la poesia religiosa que donava per vàlida en aquell moment: si fa no fa, la meitat de la seva producció, i així ho explicava en el pròleg⁸. La retallada fou notable, sens dubte, i la continència més aviat inusual. Cal puntualitzar, però, que els criteris són de rigorosa selecció, d'una autoexigència sense cofoismes i un exercici altament saludable a la mateixa poesia.

En aquest segon volum, *Liridunvau, liridonvon*, Climent Forner aplega el gruix de la seva poesia satírica i humorística. Recull, tot sencer, un dels llibres publicats, *Arondetà (Versos per-versos)*, alguns dels poemes de *La rel més obscura* i un tou abundós de repertori inèdit. En conjunt, el material aplegat és de la segona meitat dels anys seixanta i la data és significativa perquè implica una poesia tocada per una doble influència: la de l'anomenada poesia del realisme històric i el tomb –ja s'ha apuntat– de l'Església a partir del Concili Vaticà II. Climent Forner ja reconeixia la sotragada personal d'aquesta segona incidència en el pròleg de l'edició de *La rel més obscura*, l'any 1970: «*Fa sis anys que vaig publicar "Els únics mots". Entre aquell primer llibre meu de poemes i el d'ara hi ha una notòria diferència, una distància de sis anys i de qui-sap-lo més de sis anys per tal com alguns dels versos inclosos en aquell recull comptaven, ja llavors, una i dues dècades de vida. En l'endemig han canviat no poques coses en el món, en l'Església, en mi... Ha plogut molt, que diríem. Això explica la diversitat existent entre els dos reculls, germans que poden semblar fills no legítims del mateix pare quan aquest, tant de l'un com de l'altre, en reivindica honradament, i d'entrada, la paternitat.*»⁹

Em sembla útil, ni que sigui des d'una perspectiva didàctica, de furgar en l'abast d'aquesta evolució de la poesia de Climent Forner. Ho dic, perquè havia bastit una part de la seva poesia religiosa anterior amb efectes potser un pèl encartonats i mimètics respecte a una

tradició que, després de Ramon Llull, havia trobat els seus millors exemples en Verdaguer i Costa i Llobera. Una poesia amb els efectes d'un postís, potser perquè qui parlava –reconeix el poeta– «era el seminarista pervingut al sacerdoci i ho feia amb un to d'epinici inflat de juvenívol romanticisme.»¹⁰ Tanmateix, seria injust d'oblidar que aquest era el to adient a un sacerdot ordenat en la foguerada del Congrés Eucarístic de Barcelona, forjat en el moll de l'os d'una Església pre-conciliar i abocat a exercir en l'ambient esporuguit, trist i precari d'una llarga postguerra. Des d'aquesta perspectiva, els models d'una poesia religiosa amb el caient la intenció místics es configuraven com una alternativa carismàtica en un sacerdot, segurament l'única que era permesa a un capellà-poeta, aquells anys, i ben vista perquè representava la continuïtat d'una agraïda tradició de poesia religiosa.

El nou rumb, però, de l'Església a partir dels primers anys seixanta capgirà –com ja s'ha dit– el significat del signe i coincidí, a més, amb l'estrena d'un nou corrent en la poesia catalana: l'anomenat realisme històric. Tot i que les primeres mostres d'aquest realisme literari ja es rastregen en alguns llibres dels anys cinquanta, la seva dinàmica fonamental arribà després de la mort de Carles Riba (1959) i amb la publicació, el 1960, de *Vacances pagades* (Pere Quart), *La pell de brau* (Salvador Espriu) i *Da nuces pueris* (Gabrici Ferrater). Només tres anys més tard, el nou corrent fou beneït i estudiat pel tàndem crític Castellet-Molas a *Poesia catalana del segle XX* (1963). El ressò i la novetat dels models, a més de la formulació crítica de la funció literària, esdevingueren una pedra de toc important en amplis sectors de la poesia catalana i modificaren, també, el tarannà poètic de Climent Forner, evident a partir del seu segon llibre, *La rel més obscura* (1970). Si abans era el sacerdot qui parlava sense deixar de ser home, ara era l'home qui podia parlar sense deixar de ser sacerdot. I ho feia acostant-se als problemes de la quotidianitat, abandonant la solitud del castell d'ivori i deixant de ser el torsimany il·luminat pels privilegis d'una deïtat selectiva, la poesia.

3. «La rel mes obscura», eix i frontera

La rel més obscura (1970), que és un recull que ara quedarà seccionat entre tots els volums de l'*Obra Poètica*, es configura com un llibre que convida i permet una lectura des d'aquesta perspectiva de realisme històric i d'intenció social. Els senyals són evidents i es multipliquen de dalt a baix del llibre, des dels poemes de tarannà costumista de l'introit («Autoretrat», «Codonys», «L'escombriaire»...), tot passant per les nadales («Nadal 67» i «Crònica barcelonina», sobretot) i, no cal dir-ho, les dues epístoles de la cloenda, «Carta a l'amic canonge» i «De la carta que l'Arxiprest de Navas va escriure al seu col·lega El

Arcipreste de Hita després d'haver llegit el "Libro de buen Amor"». A «Nadal 67», per exemple, el poeta escriu:

*Dos tricorns de torn pel carrer de l'església
es passegen armats vetllant la morta pau. (...)
Demà paren les fabriques i menjarem tristesa
a la taula dels pobres. Jesús, si neix, haurà
d'aprendre el «Padre nuestro» amb les primeres lletres
i no podrà plorar de tant haver plorat.*

Aquest tombant de la poesia catalana cap al realisme fou un camí obert a sortides i direccions diferents, tot i que tendí a consolidar-se en els seus aspectes més radicals i concretar-se en una poesia cívica i militant. Fou per aquesta raó que esdevingué, també, un parany obert a l'essència mateixa de l'obra literària, sobretot per a aquells escriptors que apostaren per una literatura al servei de la transformació social i política del país. Diria que Climent Forner no fou atrapat pel parany perquè embolicà immediatament la nova fornada dels seus versos amb el paper fi de la ironia i els deixa ben apuntalats amb falques d'humor. Així restava transcendència a l'obra però hi sumava tocs subtils d'intel·ligència. L'humor i la ironia són senyals de lucidesa i, en la poesia de Climent Forner, esdevenen, a més, una mirada distant i amorosa de tot allò que estima: *«L'home –explica el poeta– no arriba a la plena maduresa fins que no és capaç de riure's de si mateix. És fàcil d'observar en les pàgines que segueixen, el pas de la tendresa al sofriment, del sofriment a la ironia, de la ironia a l'humor. Mai no voldria haver arribat al sarcasme. La pietat me'n guardi. "L'humor / és una forma d'amor, / potser la més refinada" (...) Jo reivindicaria l'humor com una virtut genuïnament cristiana (...) davant la realitat del món, de la vida i de la mort, tan dura, tan cruel de vegades.»*¹²

És a dir, la cavalcada de Climent Forner per la poesia del realisme crític ha tingut la sort de comptar amb un doble factor d'intel·ligència. D'una banda, el somriure irònic i l'humor més afable i bonhomíós; de l'altra, la resistència a perdre l'ofici. I en dir resistència de l'ofici em refereixo a l'ús d'una retòrica molt personal i apamada. Educat en la tradició i la lectura dels clàssics, el poeta ha conquerit els ressorts d'un ofici que es baralla tenaç amb la mètrica i que li plau de jugar amb el lèxic i amb la retòrica. Són dos factors que han allunyat, al meu entendre, la seva poesia del parany d'un realisme que volia abastar més enllà de les seves possibilitats. Des d'aquesta perspectiva, es pot afirmar que no segueix ni les recomanacions ni les tendències anti-retòriques del realisme històric. Més aviat se'n queixa amablement. Així ho recorda, per exemple, en la seva «Carta a l'amic canonge»:

*I vàrem començar d'escriure versos (...)
Anant del «musa musae» al sil·logisme,
però sargint-nos els mitjons, en quatre
dies vàrem saber-ne més que els mestres
i corregíem el mateix Horaci.*

*Rimats, ritmats, uniformats, retòrics,
no pas estafolaris com els d'ara,
feien escac i mat els nostres versos
als alemanys enfront de Stalingrado. (...)¹³*

Novament incideix en el tema en la seva carta a l'Arcipreste de Hita

*L'escriure avui no dóna, val més fer de manobre
O alguna electoral dubtosa maniobra.
Enmig de tanta maquina la poesia hi sobra.
Fer versos és avui ser candidat a pobre.*

*I el qui n'escriu escriu lliurement sense embuts
I no pas en estrofes i amo tots els ets i uts.
El poeta vol ser lliure d'esclavituds.
Si no balles al ritme de la moda, ja puts.¹⁴*

4. «Liridunvau, liridonvon»

Com ja s'ha dit, aquest segon volum de *l'Obra Poètica* de Climent Forner –*Liridunvau, liridonvon*– recull la seva producció de tarannà més festiu i lúdic, l'obra crítica i humorística distribuïda pel mateix poeta en tres seccions: 1) *Arondetà (Versos per-versos)*, 2) *Tres lletres, tres*, i 3) *Etcètera*.

4.1 Arondeta (Versos per-versos)

Arondetà, amb el mot manllevat de Guillem de Berguedà (com ho és, tanmateix, el títol d'aquest segon volum)¹⁵, és un recull en «*to menor deliberadament intranscendent i del qual –s'excusava– em penediré segurament com d'un pecat de joventut (?)*».¹⁶ Aviat, però, farà quinze anys d'aquestes paraules i el poeta, que s'ha mostrat rigorós i crític amb la tria i garbellament de la pròpia obra, manté, en canvi, la totalitat d'aquest recull. Sospito –més aviat intueixo– que és així per una qüestió d'amor: els versos d'aquest llibret enjogassat i menor representen –i el poeta ho sap– un salt qualitatiu d'enorme importància en el seu creixement humà i sacerdotal. En el pròleg de l'edició de 1973, Climent Forner recordava que un dels seus objectius «*era el d'anar divertint des de la seva clandestinitat les tertúlies*

d'amics concelebrades després d'encaparradores sessions de treball (...)». Alhora, però, el sacerdot es preguntava: «*Es possible, i, si ho és, fins on és lícita la sàtira religiosa? Déu és alegre? Déu es rifa de nosaltres els homes? (...)*». És a dir sorgia tot un cademat d'interrogants fins que no s'arribava a la conclusió definitiva: «*Déu és la deu de l'humor com ho és de l'existència i l'humor és precisament, com sentenciava Kierkegaard, el millor camí per arribar-hi.*»¹⁷ És el fil d'aquest raonament, l'element clau en la interpretació d'*Arondetà*. Per a viure és necessari l'humor i, per aquesta raó, el llibre conrea sistemàticament la ironia, la mitja rialla i l'acudit benintencionat. Perquè ho demana la situació, una mica paradoxal, de l'Església en aquesta etapa de convulsions i de canvis, perquè és un humor que escarneix amablement i amb amor, perquè cal combatre l'orgull, la fatuïtat, la fatxenderia, la hipocresia, el dogmatisme... I també perquè és bo de distanciar-se irònicament de tot allò que s'estima. Aquest és el tret de maduresa de Climent Forner: «*L'Església em dol com una llaga viva i és de tan perfecta com la voldria que, si de cas, la censuro, jo que també soc Església.*»¹⁸ Des d'aquesta perspectiva el lector pot comprendre l'abast i el sentit d'*Arondetà* (*Versos perversos*) i gaudir, encara, les facècies i acudits empescats amunt i avall del santoral. Només hi ha un problema, tot s'ha de dir: el temps, de vegades, hi pesa com una llosa. També és cert, però, que el repertori és abundós, els registres amplis i la intenció diversificada. Hom hi troba des de la màgia lúdica d'un lèxic engrescat pel joc («Els Sants, infants» o la «Processó dels Sants monosil·làbics», que semblen un devot homenatge a Pere Quart), fins a mostres rialleres d'enginy i tradició popular, com ara la «Lletania de la noia que es volia casar»:

*Mare de Déu de Palau,
doneu-me marit, si us plau.*

*Mare de Déu de Corbera,
abans morta que soltera.*

*Maria de Montserrat,
gardeu-me d'un disbarat.*

*Santa Maria d'Ivorra,
no voldria haver de córrer.*

*Santa Maria de n'Hug,
doneu-me'l ric, ros i ruc. (...)*¹⁹

Diria, però, que les composicions que han resistit amb més dignitat el pas del temps són aquells poemes epigramàtics, breus i esmolats, que amaguen, darrera de la pròpia tombarella,

el fibló d'una intenció política o d'una censura eclesiàstica:

*Prevere, si vols ser sant,
funda alguna orde ben rica,
que els teus fills ja te'n faran.*²⁰

4.2. *Tres lletres, tres.*

Tres poemes llargs, aplegats entorn d'un títol amb ressonàncies de cursa de braus, *Tres lletres, tres*, configuren el segon apartat de *Liridunvau, liridonvon*. Som a l'eix del volum i les tres epístoles representen la poesia més consistent i ambiciosa de tot el recull, tres cartes adreçades, respectivament, a l'Arcipreste de Hita, a l'amic canonge i al Rector de Vallfogona. Només d'entrada, la forma mètrica triada esdevé un repte per a Climent Forner que s'adreça als dos col·legues històrics imitant les estrofes més peculiars de la seva literatura. Vull dir quatrenes monorimes en la lletra a l'Arcipreste de Hita, l'estrofa característica del «Mester de Clerecía»,²¹ i dècimes en la missiva a Vicent Garcia.²² Una estrofa d'origen castellà, de poca tradició en la literatura catalana, bé que fou emprada pel Rector de Vallfogona. Aquest joc d'embolics amb la mètrica desapareix, però, en la «Carta a l'amic canonge» que construeix el seu to discursiu amb versos decasíl·labs de rima assonant –i amb més d'una llicència– en els parells.

Totes tres lletres, a desgrat de tractar-se d'un mateix model literari i d'esdevenir paral·leles en un grapat de temes recurrents, són obres d'objectiu diferent i d'intenció diversificada. La «Carta a l'amic canonge» és, al meu entendre, la més equilibrada i singular, la més pregonament crítica, la d'humor més tangencial i d'ironia afuada. També la més lírica de totes tres i, potser, la que més li dol, al poeta. I ho dic perquè els seus versos s'enfilen cap al record i la nostàlgia, els records del seminari i una nostàlgia accentuada, si cal, pel fred i la pluja persistents del poema.

*(Encara plou, fa fred, ploren els vidres.)
També fumàvem d'amagat al wàter.
Camí de Sant Bernat, la pols del tedi
se'ns anava agafant a les sabates.*²³

El to i la intenció de la carta a l'Arcipreste de Hita són, en canvi, d'una jeia molt diferent. És presidida per un divertit esperit de gresca palès, fins i tot, en l'autoretrat –notable– del poeta:

*Jo sóc Climent Forner, Arxiprest de Navàs,
De mitjana estatura, de respectable nas,
Desdentegat, panxut, cabells castanys, ulls clars
de bondat tan ric com d'energia escàs.*²⁴

Aquest tarannà festiu i desimbolt del poema es manté contrabalançat pels dos temes cabdals de l'epístola: a) «Nihil novum sub sole», és a dir, que les coses no han canviat substancialment, en el món, des d'aquell llunyà segle XIV, i b) La situació de l'Església entre dos pols contrapuntats d'eufòria postconciliar i la resistència dels sectors de sempre davant de qualsevol canvi, com es manifesta, tanmateix, parlant de monges i canonges:

*De pell encara no canvien els canonges;
Encara el vent no toca la toca de les monges,
Les inefables monges tan santes, però flonges
I dures de pelar com algunes taronges.²⁵*

I arribem, finalment, a les quaranta-quatre dècimes de la «Carta al Rector de Vallfogona».²⁶ Quaranta-quatre, com els anys del poeta de Navàs quan va redactar-les i també una dècima per a cada un dels quaranta-quatre anys viscuts pel sagaç i divertit rector, 1579-1623. Aquesta tercera lletra, paral·lela amb més d'un lligam temàtic a la de l'Arcipreste de Hita, em sembla que presenta dues novetats que la singularitzen. D'una banda l'ambició i l'abast d'un projecte formalment difícil: quaranta-quatre composicions tancades i travades d'una estrofa amb pocs models catalans. De l'altra, algunes falques significatives d'introspecció lírica. Les quatre primeres dècimes, per exemple, no tenen gaires punts ni d'humor ni d'ironia. A l'inrevés, són poemes un punt desolats i amb un deix de tristesa, versos sorgits de la solitud:

*Tan cansat de tot estic
que la tristesa se'm menja.²⁷*

La fe i la poesia, però, són el remei per a l'ànima trista, l'alternativa que esvaeix el dolor i la dreuera on el poeta retroba el sentit de l'humor i les subtileces de la ironia. Fe i poesia, doncs, són les eines d'enfortiment, el coratge que cal per a aquest combat tediós i reiteratiu de la vida de cada dia.

Des d'aquesta perspectiva, la carta pren volada i s'adreça al poeta de Vallfogona puntejant-li un grapat de temes: li comenta els acudits i el llegendari i facecions que d'ell ens ha pervingut, li censura qualche actitud massa ponentina –l'anada a la cort– i també el sostre baix i tòpic de la seva musa; li parla de l'Església d'ara i de la Vallfogona actual, per acabar en el mirall d'un paral·lelisme entre tots dos capellans poetes que, separats pel temps, han coincidit en el conreu d'una poesia de divertiment, rialla i enginy, ni que sigui per a obviar la tensió d'un drama que, tenaç, furga endins:

*De vegades te m'afues
i et perdo per laberints.
Si rius per fora, per dins
llisquen les llàgrimes nues.*²⁸

4.3. Etcètera

Aquest *Etcètera*, darrere de les dècimes en honor al Rector de Vallfogona, bé podria referir-se a un dels seus acudits més coneguts, amb majordoma, escolanet i bisbes inclosos – el de la cua de ruc. I si no es tracta d'una trapelleria del poeta, el títol sí que configura el tercer apartat de *Liridunvau, liridanvon*, la seva cloenda a l'estil d'un calaix de sastre, on s'hi encabeixen les cues i les penyores que han quedat penjades. Fora de dues composicions de *La rel més obscura*, el gruix d'aquest tercer apartat és inèdit i format, bàsicament, per un conjunt de retrats a cop d'ull i dibuixats d'una estisorada. Vint-i-set retrats breus dels «Prohoms del Centre d'Estudis Pastoral de Barcelona (Curs 1969-1970)». Semblances amb el traç d'un parell de pinzellades i sempre amb un toc d'humor, enginy i bonhomia. Un gruix dels noms que s'hi apleguen, mantenen encara la seva popularitat: Josep M. Ballarín, Josep Benet, Josep Bigordà, Pere Lluís Font, Casimir Martí, Fèlix Martí, Modest Prats, Justa del Ríó, Josep M. Rovira Belloso, entre altres.

5. A tall de síntesi i conclusió

Liridunvau, liridonvon és un recull que s'ha de llegir amb un punt de perspectiva. Els seus límits cronològics abasten la segona meitat dels anys seixanta, la qual cosa vol dir una distància de gairebé vint anys i, a la vegada, una etapa particular i concreta –i closa, d'altra banda– en la poesia de Climent Forner. La perspectiva d'aquesta distància dóna, a *Liridunvau, liridonvon*, un relleu característic, una dimensió que pot definir-se a l'eix de tres coordenades, com si es tractés d'una poesia que cavalca a l'entreforc de tres camins diferents. La primera d'aquestes coordenades és el trajecte d'evolució del sacerdot a l'ombra de l'Església: vull dir un viratge paral·lel al de la institució i de la mà del Concili. Un reciclatge fonamental que, en el cas del sacerdot, el madurà, el rejuvení i el dinamitzà, alhora. Un altre dels camins que arriba a la cruïlla és el del poeta immers en un marc literari que havia optat pel realisme –anomenat històric– a partir, també, d'aquells prodigiosos anys seixanta. Totes dues coordenades han treballat per a obstruir el doll de la poesia d'arrel mística, si més no durant alguns anys, i, plegades, han modelat els contorns d'aquesta poesia d'intenció crítica i de tarannà realista. Finalment, el tercer camí és l'alternativa del poeta a bastir una obra en

clau d'humor. Esdevé la troballa fonamental del recull perquè l'humor i la ironia permeten un distanciament lúcid i intel·ligent d'allò que hom critica. En aquest cas concret, aspectes d'una Església que s'estima profundament i que el poeta no vol escometre d'una manera frontal ni directa. La ironia li permet de dir la veritat i salvar, alhora, l'objecte. Aquest humor, d'altra banda, ha connectat la seva poesia amb la de dos il·lustres col·legues històrics: El Arcipreste de Hita i el Rector de Vallfogona, i no l'ha allunyat gaire, tampoc, del més conegut dels poetes del Berguedà, el temible i tabalot Guillem de Berguedà, de qui ha manllevat títols i llicències retòriques³⁰ i amb qui ha coincidit a l'hora de donar un sentit global al poema i d'arrodonir-ne, com un joc, el significat. Això no vol dir que s'hi apropi, és clar. Hi ha una diferència fonamental, sobretot de gest i d'intenció, entre l'antic cavaller i l'arxiprest actual.

Voldria insistir, tanmateix, que l'experiència d'aquest llibre, *Liridunvau, liridonvon*, té uns límits cronològics molt concrets i que, a partir dels primers anys setanta, la poesia de Climent Forner s'enfilà, de nou, pels camins d'una lírica d'introspecció i de recerca religioses. La prova en són reculls com ara els vuit sonets de *L'Ull de Taüll* o bé *Vespres de diumenge*.

I una darrera reiteració, encara. Aquesta és una poesia que, sistematitzada, ens arriba amb vint anys de retard. Vint anys que no han passat debades i que s'han dreçat, ferrenys, contra la poesia del realisme històric. Vint anys, però, que afavoreixen els seus components més enjogassats i lúdics. No m'estranyaria gens, per aquesta raó, que els amics d'etiquetar-ho tot, davant el rigor del llenguatge i el luxe retòric, davant del seu sentit juganer i divertit, davant de la seva aparent intranscendència, proclamessin el llibre amb adjectius de post-modernitat. La figurereta seria, llavors, definitiva.

Isidor Cònsul, juny - juliol 1987

Notes [que com ja t'he dit no actuen com a tals, sinó que són text]

1. «Carta a l'amic canonge», dins *La rel més obscura*. Barcelona, 1970. (Pàgs. 53-59). Aplegat, també, en aquest volum. Vegeu l'apartat «Tres lletres, tres».
2. «L'infantil» va néixer com una revista vocacional. El 1963, des de Barcelona i vinculada a les Congregacions Marianes, encetà una nova etapa d'autèntica revista infantil. L'any 1968, passa a dependre de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat i al 1973 canvià el seu títol, «L'Infantil», pel de «Tretzevents», tot i que conserva «L'Infantil» com a subtítol.
3. El mateix poeta en parla en el pròleg a *La rel més obscura* (1970): «No em sap gens de greu d'haver perdut l'aurèola seminarística de poeta místic si he guanyat, a canvi, uns graus d'humanitat.» (Pàgs. 13-14).
4. Antoni Gelabert ha estat l'amic i l'il·lustrador de l'obra de Climent Forner. En el pròleg del volum *Aronqueta (Versos per-versos)*, el poeta s'hi refereix dient: «Això que teniu a les mans no

- és un conjunt de versos il·lustrats per uns dibuixos, sinó un conjunt de dibuixos il·lustrats per uns versos: tan admirables són, al meu criteri, els boixos d'Antoni Gelabert (...)»* (Pàg. 17). L'il·lustrador morí a començament de 1980 i Climent Forner manifestà el seu dolor en el poema «Plany per la mort d'Antoni Gelabert» inclòs en el volum *L'UII de Taiüll, Obra Poètica I*, Edicions del Mall, Barcelona, 1983, (pàg. 134).
5. Vegeu, per exemple, Josep Grau i Colell, *Antologia de sacerdots poetes* (Zuric/Barcelona, 1975). També: Antoni Bofill i Ferro i Antoni Comas, *Un segle de poesia catalana*, tant en l'edició de 1968 en un sol volum, com en la de 1981 en tres. Climent Forner és, al seu torn, autor de dues antologies, *Els arbres de la nostra escola* (Barcelona, 1974) i *Els ocells a la nostra escola* (Barcelona, 1979), il·lustrades sota la direcció artística d'Antoni Gelabert, professor de dibuix del Centre Municipal Fonoaudiològic de Barcelona, i estampades pels alumnes del mateix centre.
 6. Vegeu, Pere Tuyet i Casafont, *Poemes, diaris i altres escrits* (a cura de Josep Arnengou i Feliu i Climent Forner), Berga, 1976. *Cançoner de Queralt* (a cura de Josep Arnengou i Climent Forner). Il·lustracions de Joan Bajona i Pintó, Berga, 1977. També, "Climent Peix o la sensibilitat poètica", pròleg de Climent Forner a Climent Peix, *Poemes*, Berga, 1980. També, Josep M. Claret i Huch, *Els ocis amables*, edició i pròleg de Climent Forner, Edicions del Mall, Barcelona, 1983. També, Peix-Tuyet-Claret, *Poesia escollida*, tria, pròleg i introduccions a cura de Climent Forner, Edicions de L'Albí, Berga, 1987. I encara, *Homilies de mossèn Armengou*, presentació de Climent Forner, Editorial Claret, Barcelona, 1988.
 7. Guillem de Berguedà i altres trobadors, *Obra Poètica*, pròleg de Martí de Riquer, introduccions, versió i notes a cura de Climent Forner, edició bilingüe, Edicions de L'Albí, Berga, 1986. Els altres trobadors, a més de Guillem de Berguedà, son Huguet de Mataplana i Guillem Ramon de Gironella. L'edició bilingüe es refereix a l'original provençal i a la versió poètica catalana que n'ha fet Climent Forner.
 8. «*Parlem en concret del tom present. He dit que recollia tota la meva producció religiosa, i això no és veritat. N'he exclòs força poemes, sobretot antics, potser tan nombrosos com els privilegiats, sigui per massa primerencs i vacil·lants, sigui per massa retòrics i grandiloqüents, sigui per massa fofos i seminarístics. Hi ha entre ells un llibre sencer de tema marià i la sèrie d'himnes litúrgics, més recents, a revisar i ampliar algun dia. (...)»* *L'UII de Taiüll. Obra Poètica I*, Barcelona, 1983. (Pàg. 18).
 9. Climent Forner, *La rel més obscura*, Barcelona, 1970. Vegeu la nota inicial del poeta. (Pàgs. 13-16).
 10. *Ibidem*. Op. cit. (Pàg. 13).
 11. *Ibidem*. Op. cit. (Pàg. 45). Incorporat a *L'UII de Taiüll Obra Poètica I* (Pàg. 78).
 12. *Ibidem*. Op. cit. (Pàg. 14).
 13. *Ibidem*. Op. cit. (Pàg. 56). El poema ha estat incorporat al present volum. Vegeu l'apartat «Tres lletres, tres».
 14. *Ibidem*. Op. cit. (Pàg. 64). El poema ha estat incorporat al present volum. Vegeu l'apartat «Tres lletres, tres». Climent Forner ha defensat i argumentat sempre la seva opció poètica en els cànons més ajustats de la mètrica clàssica: «*Hereu de la cultura greco-llatina, sóc un devot, no un esclau, de la forma. No puc fer-hi més. La mètrica m'inspira, em fa lliure. Els versos m'agraden clars i sobris i cenyits... Un sonet ben fet és per a mi, encara, àmfora grega. (La rel més obscura, pàg. 15).*
 15. *Arondetà* fa referència a la cançó amorosa, «*Arondetà, de ton cantar m'azir*» (Oreneta, ton cant em fa sofrir), potser la més coneguda de Guillem de Berguedà. També *Liridunvau, liridonvon* és un títol d'estirp trobadoresca. Climent Forner el manlleua del sirventès de Guillem de Berguedà contra Arnau de Preixens, bisbe d'Urgell, i sobretot contra el vescomte Ramon Folc de Cardona, «*Cantarey mentre m'estau*» (Cantaré per pur esplai).
 16. Climent Forner, *Arondetà (Versos per-versos)*, Barcelona, 1973. Vegeu l'inici de la nota preliminar «Amb el permís dels sants». (Pàg. 13).
 17. *Ibidem*. Op. cit. (Pàgs. 1~18). La redacció d'aquest llibre d'amable sàtira eclesial també respon a una ensopegada del sacerdot amb el seu bisbe. Tanmateix, eren els temps d'anhels i de tensions postconciliars. S'hi podria referir el poema inicial: «*Glوريوسíssim sant Blai: / (...) / guardeu-nos, si podeu rai, / de prelats que plens de bilis / i no fent cas dels concilis, / ens engeguin al carai.*»
 18. *Ibidem*. Op. cit. (Pàg. 16).

19. Ibidem. Op. cit. (Pàg. 85). Incorporat a la present edició.
20. Vegeu «Màximes de Sant Màxim». Ibidem. Op. cit. (Pàg. 91). Incorporat a la present edició.
21. *Pobres seran les meves quatrenes monorimes,
La vella i bella forma de vers que tant estimes;
Les teves són de l'art i de la llengua cimes.
Un got de vi bé el valen, si no me l'escatimes.*

Aquesta carta a l'Arcipreste de Rita consta de quaranta estrofes en correspondència dels quaranta anys de Climent Forner el 1967, l'any de la redacció del poema.

22. *Que difícils d'imitar
les teves cèlebres dècimes!
Les meves, ja ho veus, són pèssimes,
per dir-ho clar i català.
Sóc poeta de secà
i a mi ningú no em celebra.
Treballant com un orfebre
rima a rima i vers a vers
s'agafen, oh fat advers,
moltes dècimes de febre.*
23. Ibidem. Op. cit. (Pàg. 55). Incorporat a la present edició, vegeu l'apartat «Tres lletres, tres».
24. Ibidem. Op. cit. (Pàg. 64). Vegeu, en la present edició, l'apartat «Tres lletres, tres».
25. Ibidem. Op. cit. (Pàg. 67). Ídem. notes 23 i 24.
26. Val a dir que no totes aquestes dècimes són inèdites; setze d'elles van ser publicades per primera vegada dins el llibre *El rector de Vallfogona i els seus escrits*, de mossèn Corbella, cinquena edició, pàgs. 217-223, Barcelona, 1976. Corresponen als números definitius següents: 1, 9, 21, 22, 29, 7, 30, 28, 26, 8, 25, 18, 24, 39, 6 i 23. Aquella primera carta fragmentària i inconclusa es la que esmenta el professor Albert Rossich en el seu llibre *Francesc Vicent Garcia. Història i mite del Rector de Vallfogona*, pàg. 175, Edicions 62, Barcelona, 1987. Així s'expliquen de retruc les dues dates que l'autor fa constar al final del text complet i definitiu que ara veu la llum per primera vegada: Tardor 1971(-1981). Vol dir que va tardar deu anys a donar-la per enllestida. Una altra observació: la carta es basa en la biografia i bibliografia tradicionals sobre el Rector de Vallfogona tal com eren acceptades abans dels estudis ressentísim i definitius del professor Rossich.
27. «Carta al Rector de Vallfogona». Vegeu la primera dècima.
28. «Carta al Rector de Vallfogona». Vegeu la dècima 38.
29. Es tracta dels poemes «Pithecanthropus erectus» i «Plant de la Mare de Déu de la Mercè segons un fragment apòcrif de Blanquerna».
30. En el primer poema d'*Arondeta*, per exemple, hi ha una rima falsa («carai» per «carall») que pot recordar aquell final tan divertit del sirventès de Guillem de Berguedà «Trop ai estat sotz coa de mouton» (Massa m'he estat sots cua de moltó):
*A vos m 'autreï, bon" dompna de Be~a:
vos etz fins aurs, e vostres maritz merga.*